

ПРАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Крушельницька Таїсія Анатоліївна,
професорка кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Дніпровського державного аграрно економічного університету

Гуржій Олена Валентинівна,
аспірантка кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Шкуро Марія Олександрівна,
студентка факультету менеджменту і маркетингу
Дніпровського державного аграрно економічного університету

Романенко Віталій Ігорович,
студент факультету менеджменту і маркетингу
Дніпровського державного аграрно економічного університету

З початком російсько-українська війна, що триває з 2014 року, а надто – її гаряч стадія, яка розпочата Російською Федерацією 24 лютого 2022 р. перед державною владою, органами місцевого самоврядування (далі – ОМС), інститутами громадянського суспільства та громадянами виникла низка проблем, від успіху вирішення яких залежить не лише безпека життя, залежить саме існування України як держави. Ключові проблеми – збереження української державності і оборона територіальної цілісності нашої країни, виборювання якої загострило інші супутні існуючі проблеми в державі і в суспільстві та поставило нові завдання. Неоголошена війна Російської Федерації проти України продемонструвала слабку обороноздатність нашої країни, неспроможність міжнародних і національних інститутів до опору недемократичним системам, відсутність дієвих інструментів унеможливлення застосування мілітарних способів реалізації життєдіяльності країни-агресорки тощо. Власне, перелік проблем є дуже довгим, в цій публікації ми зосередимо увагу на тих, що є в ланках «первинної» владної, тобто влади на місцях, а саме в органах місцевого самоврядування, інститутах громадянського суспільства та самому суспільстві.

Сучасні моделі функціонування державних, місцевих і громадських інститутів публічного управління у різних сферах, визначаються впливом практичних реалій та потребами вирішенні суспільних завдань. На прикладі країн ЄС, зазначимо, що громадянське суспільство тут є невід'ємною частиною громадського, суспільно-політичного, духовного та культурного життя. Важливість його розвитку і засади взаємодії з керівними інституціями Європейського Союзу й держав - членів об'єднання були визнані й визначені ще

в 50-х рр. XX століття. Так, Рада Європи 1951 року визнала важливість громадських організацій, а право громадян на зібрання та об'єднання гарантовано низкою конвенцій. Важливим кроком у визнанні ролі громадянського суспільства стало затвердження Радою Європи «Рекомендацій щодо розвитку та посилення громадських організацій у Європі» 1998 року та «Основоположних принципів статусу громадських організацій у Європі» 2002-го [1]. У рамках цього розуміння відбувається взаємодія інститутів ЄС та громадянського суспільства на базі Європейської платформи проти бідності й соціальної несправедливості із залученням:

- організацій громадянського суспільства й соціальних партнерів у сфері зайнятості та соціальних відносин;
- представників інституцій ЄС та інших міжнародних організацій;
- представників національних, регіональних та місцевих влад;
- дослідницьких центрів та фондаций у справах, що стосуються соціального діалогу тощо.

За роки, що минули від започаткування руху до взаємодії владних органів ЄС й інститутів громадянського суспільства, пройдено великий шлях і роль громадянського суспільства суттєво еволюціонувала, перетворюючись на рушійну силу демократії. В Україні відчутні зрушення щодо формування громадянського суспільства й започаткування їх взаємодії з ОМС відбувались паралельно із суспільно-політичними зрушеннями. Основні з них, відомі в світі були такими: «Революція на граніті» (2004), «Помаранчева революція» (2008), «Майдан» (2013-2014), російсько-українська війна (з 2014 р). Ці гострі події, що відбувались в суспільстві, були викликані суттєвими суперечностями, недоліками, злочинними діями представників української влади як на рівні центральних органів, такі на рівні ОМС.

Названі нами «революції», частково вирішили поставлені питання. Наприклад у результаті подій на Майдані, був усунутий від влади чинний тоді президент. Під дією революційних подій та в результаті виборів в Україні постійно відбувались зміни осіб президентів (на відміну від сусідніх країн (Білорусі і Російської Федерації) та здійснювалась певна ротація депутатів і депутатських груп. Щодо ОМС, значимо, що станом на сьогодні, навіть попри проведену реформу децентралізації, суттєвих змін щодо зміцнення демократії і посилення ролі громадянського суспільства не відбулось. Реформа набула лише базового правового й організаційно-функціонального забезпечення, не досягнувши головних світоглядних цілей щодо формування демократії, самоусвідомлення своєї значущості громадянами, співпраці владних інститутів і суспільства. Незрілість громадянського суспільства продемонстрували місцеві вибори 2019 р., за результатами яких жоден очільник з 24 обласних міст України не був переобраним. В сільських і селищних громадах відбулись мінімальні зміни щодо керівного і депутатського складу.

А водночас, місцеве самоврядування – це, насамперед, громадяни, які обираючи представницьку владу, довіряють їй управління містом/селищем/селом на найближчі 5 років. Якщо громадяни мають

невдоволення місцевою владою через закриття шкіл лікарень, недоцільне витрачання ресурсів, неякісну освіту, невиправданих обмежень бізнесу тощо, то на наступних виборах у громадян є право вибрати інших, кращих. Цього не відбулось у 2019 р. Докорінної зміни в суспільстві не відбулось, бо не відбулось формування розуміння в світогляді громадян щодо своєї причетності і відповідальності за розвиток громад і країни. Більше того, через пасивність громадян, неналежну їх громадську письменність, відсутність навичок володіння інструментами впливу на владу, не сформовані або сформовані формально інститути взаємодії влади і суспільства.

Додамо також, що до сьогодні феномен державно-громадського партнерства обговорюється доволі слабо. Зазвичай йдеться (даємо за зростанням толерантності) про протистояння, вплив, взаємодію. Партнерство у контексті співпраці на основі об'єднання спільних зусиль лише зараз починає набувати потреби в інституціоналізації. Органи публічної влади поки що не визнають громадські організації як рівноцінних партнерів у виробленні й впровадженні публічної політики, залучають їх у разі, коли необхідно заручитися підтримкою громадськості. Саме ж громадянське суспільство є слабким, його структура не є чіткою, а інститути недостатньо розвиненими.

Успішна країна стане можливою тоді, коли громадяни навчаться бути громадянами у своїй країні. На жаль, на сьогодні українці не можуть відчутти переваг громадянського суспільства й похизуватись наявними у них громадянськими компетентностями. Натомість, наявні негативні компетентності (пасивність і відчуженість, вибірковість дії права, подвійні стандарти, превалювання особистих інтересів над суспільними тощо). Так, в час, коли українці виборюють свою незалежність на полі бою, в суспільстві знову наростає невдоволення владними органами, особливо місцевими. Є повідомлення про зловживання, корупційні прояви, в тому числі на операціях з гуманітарною допомогою тощо. Всі ці сигнали поступають на тлі того, що в умовах воєнного стану ОМС набули дещо розширених функцій [2], мають місце спрощення тендерних процедур тощо. В цих умовах активізація участі громадськості у виробленні й реалізації публічної політики на місцевому рівні може і має бути посилена та здійснюватись за використання низки інструментів. Нами узагальнено перелік інструментів підготовки управлінських рішень для сприяння взаємодії ОМС і громадянського суспільства (рис.).

Рис. Інструменти управлінських рішень для сприяння взаємодії ОМС і громадянського суспільства

Для посилення ролі громадянського суспільства необхідне започаткування формальних і неформальних освітніх заходів щодо формування громадянських компетентностей не в окремих громадян, а у більшості мешканців, у тому числі (а може, тим більше...) й тих, хто сьогодні служить у владних органах. Вибір останніх згодом буде здійснюватися лише за меритократичними критеріями. Освічених осіб щодо громадянських компетенцій має стати більшість, тобто їх кількість має досягти «критичної маси». «Саме за таких умов мешканці територіальних громад зможуть реалізувати свою стратегію сталого розвитку, досягнувши головної її мети: створення комфортних умов життя і ведення бізнесу в повоєнний період та посилення безпеки життя і бізнесу в умовах війни» [3, с. 284].

Зазначимо, в умовах війни, коли люди втрачають домівки, здоров'я, життя, сприйняття категорій справедливості-несправедливості, правди-брехні, добродетності-злочинності та ін. суттєво загострилось. Тому формування і набуття зрілості громадянським суспільством в Україні суттєво пришвидшилось й набуло ключового значення для виборювання нашої незалежності не лише фізичної (територіальної), а й ідеологічної (ментальної). Про прискорення розвитку громадянського суспільства й посилення його тиску на ОМС свідчать добровільний вступ до лав Збройних Сил України, громадські виступи, об'єднання активістів, волонтерський рух, створення громадянських організацій демократично-освітнього спрямування тощо.

Таким чином, для становлення громадянського суспільства у масштабі досягнення «критичної маси» та посилення взаємодії ОМС й інститутів громадянського суспільства, необхідно спільними зусиллями влада-громада здійснити низку заходів:

– визначити пріоритети розвитку територіальної громади та встановити критерії для порівняння і оцінки ефективності заходів, що реалізуються ОМС;

– створити «громадський рупор» у якості комунікативного засобу, де всі пересічні громадяни могли б висловитись без перешкод і бути впевненими, що їх почують. Запровадити в ОМС у відкритому доступі інструменти для зворотного зв'язку влада-громадянин;

– започаткувати роботу «інститутів громадянського суспільства», де б громадяни (дорослі, бо діти це можуть здобути у навчальних закладах) навчались бути громадянами, набували знань і навичок володіння своїми правами й обов'язками;

– створити інтегроване інформаційне поле доступне всім категоріям громадян (офіційний сайт, соціальні мережі, чат-боти, інформування через ЗМІ) для висвітлення інформації з особливостей надання адміністративних послуг, експлуатації комунального господарства, можливості долучитись до громадських ініціатив, реалізації громадських ініціатив, аналізу результатів громадської експертизи тощо.

Список літератури

1.Ткаченко І. Громадянське суспільство і Європейський Союз: функціонування й співпраця. Наукова бібліотека. 2015. С.15-19. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

2. Про військово-цивільні адміністрації: закон України від 03.02.2015 №141-VIII (редакція від 20.03..2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>.

3. Крушельницька Т.А. Громадянське суспільство як інструмент сталого розвитку суспільно-економічних систем в умовах глобальних викликів. Трансформація економіки України в умовах глобальних викликів: актуальні проблеми, сучасні реалії, стратегії розвитку: монографія /за заг. ред. Л.М. Курбацька. Дніпро: 2022. С. 274-287.